

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

4/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/4(4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холиқулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Курбанова Земфира Ибрагимовна</i> КАРАКАЛПАКСКАЯ ЖЕНЩИНА В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИЙ КАРАКАЛПАКСТАНСКОГО ОБЩЕСТВА ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XX ВЕКА	10-18
<i>Норов Шухрат Сувонович</i> УЧАСТИЕ МОЛОДЁЖНЫХ ОРГАНИЗАЦИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ: ИСТОРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ НА ПРИМЕРЕ ЗАРАФШАНСКОГО ОАЗИСА	19-25
<i>Холхужаева Юлдуз Уралбоевна</i> XIX АСР ИККИНЧИ ЯРМИ XX АСРЛАРДА САМАРҚАНД ВИЛОЯТИ КАТТАҚЎРҒОН БЎЛИМИ АҲОЛИСИНИНГ ТОИФАЛАРИ ВА МИЛЛАТЛАРИ ТАРКИБИ.....	26-31
<i>Ochilova Oydiyona Rahmiddinovna</i> O'RTA OSIYODA XONLIKLAR DAVRIDA TIBBIYOTNING RIVOJLANISHI	32-35
<i>Ergashev Mavlon Eshniyozovich</i> CHAG'ANIYONDA HUNARMANDCHILIKNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	36-40
<i>Ollomuradov Nurali Yoqub o'g'li</i> SHAHAR AHOLISINING IJTIMOIIY HAYOTIDAGI O'ZGARISHLAR VA MUAMMOLAR TAHLILI (XX ASRNING 70-80 YILLARI O'ZBEKISTONNING JANUBIY VILOYATLAR MISOLIDA)	41-44
<i>Baxriddinov Odiljon Jamshid o'g'li</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING VUJUDGA KELISHI VA UNING YOSHLAR HAYOTIDA TUTGAN O'RNI	45-50
<i>Arslonbekov Nursulton Azizbek o'g'li</i> ZIYOVUDDINXON IBN ESHON BOBOXONNING ARAB MAMLUKATLARIDA BO'LGAN DASTLABKI SAFARI VA UNING NATIJALARI	51-55
<i>Нурметова Фазилат Илхомовна</i> ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН-КОРЕЯ РЕСПУБЛИКАСИ БИЛАН МУНОСАБАТЛАРИНИНГ ЯНГИ БОСҚИЧИ.....	56-61
<i>Рахманова Мавлуда Эркин қизи</i> ЎЗБЕКИСТОН ССРГА МАЖБУРИЙ КЎЧИРИЛГАН ХАЛҚЛАРНИНГ ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИДАН КЕЙИНГИ ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОИЙ ҲАЁТИ ТАРИХИ.....	62-66

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Avlokulov Anvar Ziyadullayevich</i> HISOB SIYOSATI AUDITI NATIJALARINI UMUMLASHTIRISH VA BAHOLASH TARTIBI	67-71
<i>Исманов Иброхим Набиевич</i> ИСЛОМИЙ МОЛИЯГА МУВОФИҚ БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИ: МУАММОЛАР ВА ИМКОНИАТЛАР.....	72-81

Murtozayev Sardorbek Abdijalil o'g'li

О'ЗБЕКИСТОН ИҚТИСОДИЙОТИГА ТО'Г'РИДАН-ТО'Г'РИ ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИ ЖАЛБ ҚИЛИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ВА ИНСТИТУТСИОНАЛ АСОСЛАРИ 82-88

Умаров Абдувахоб Турсунович

ҲУДУДЛАРИНИ БАҲҚАРОП РИВОЖЛАНТИРИШ ДАСТАКЛАРИ ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ИМКОНИЯТЛАРИ 89-97

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Jumaniyozova Sabohat Bekturdiyevna

АНТРОП ТАМОЙИЛ НАҚИДАГИ ФАЛСАФИЙ ҚАРАШЛАРНИНГ ДИНАМИКАСИ 98-102

Majitov Maxmud

МА'НАВИЙ ТАРБИЯНИНГ МА'РИФАТЛИ ШАХС РИВОЖИДАГИ О'РНИ 103-108

Xamrayev Sardorbek Sharafutdinovich

БАҲҚАРОП ЕКОТУРИЗМНИ ЯРАТИШДА ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ВА ТАБИАТ БИРЛАШИШИНИНГ ИЖТИМОИЙ-ФАЛСАФИЙ ҲАВАЛАЛАРИ 109-112

Vaxobova Dilfuza Roziqovna

АБУ АБДУЛЛОҲ РУДАКИЙНИНГ АДАБИЙ – МА'НАВИЙ МЕРОСИ Г'АРБ ОЛИМЛАРИ ТОМОНИДАН О'РГАНИЛИШИ 113-119

Karimov Ulmasbek

ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИ ВА ТАДБИРКОРЛИК МАДАНИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ФАЛСАФИЙ ҲАВАЛАЛАРИ 120-125

Matnazarova Muhayyo, Aripova Nasiba

ЕТНИК-БАҲРИКЕНГЛИК-МИЛЛАТЛАРАРО МУНОСАБАТЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ АСОСИЙ МЕХАНИЗМИ СИФАТИДА 126-130

G'ulomov Obid G'ayratovich

ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА - YOSHLAR МА'НАВИЯТИГА ТА'СИР ҚИЛУВЧИ ОМИЛЛАР 131-134

Яздонов Зиқирилло Шуқуриллович

МОВАРОУННАҲР ВА ХУРОСОНДА СЎФИЙЛИК АНЪАНАЛАРИНИНГ БОҲЛИҚИЛИГИ ВА ЎЗАРО ТАЪСИРИ 135-139

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Boboraimova Maftuna Asatullo qizi

ХИТОЙ ВА ИНГЛИЗ ТИЛИДА ҲУРМАТ КАТЕГОРИЯСИНИ ИФОДАЛОВЧИ "МУРОҲААТ" ЛЕКСЕМАСИНИНГ ҚО'ЛЛАНИШИ 140-146

Xursanov Nurislom Iskandarovich

ДРАМАЛАРДА МЕТОФОРЛАРНИНГ СОТСИАЛ ХОСЛАНИШИ (ИНГЛИЗ ВА О'ЗБЕК ТИЛЛАРИ МИСОЛИДА) 147-151

Atadjanova Sevara Bekmurotovna

САҲОНАТНОМА ЖАНРИНИНГ ГЕНЕЗИСИ ВА ТАРАҚҚИЙОТИ 152-160

Каюмова Нодира Карим кизи

ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ В РЕЧИ СОВРЕМЕННОГО ЧЕЛОВЕКА ... 161-166

<i>Мукумов Махмуд Худайбердиевич</i> ИЛМИЙ МАТНЛАРНИНГ ЛИНГВИСТИК ВА ЭКСТРАЛИНГВИСТИК ОМИЛЛАРИ	167-171
<i>Нарзуллаева Мафтуна Одилбек кизи, Юсупова Шохсанам Мирзали кизи, Иссагуллаева Феруза Ражабовна</i> ВОПРОСЫ ТИПОЛОГИИ И ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ БЫТОВОЙ ЛЕКСИКИ (НА МАТЕРИАЛЕ РУССКОГО И УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКОВ)	172-176
<i>Mirobidova Nilufar Murodjon qizi</i> O‘ZBEK AYOLLAR NUTQIDA KONNOTATIV MA‘NONING IFODALANISHI	177-180
<i>Murtazayeva Hadicha Nuriddinovna</i> TIBBIY TERMINOLOGIYANING YASALISH XUSUSIYATLARI	181-185
<i>Камбарова Маржан Адил қизи</i> АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКИЕ ПОСЛОВИЦЫ И ИХ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ В АНГЛИЙСКОМ, РУССКОМ, УЗБЕКСКОМ, КАЗАХСКОМ ЯЗЫКАХ	186-191
<i>Nizomova Iroda</i> INGLIZ VA O‘ZBEK NASRIDA “O‘GAY ONA” OBRAZINING BADIY TASVIRI	192-197
<i>Mamanazarova Gulhayo Ilhamjanovna</i> METODOLIK KELAJAKLAR: KOGNITIV STILISTIKANI BOG‘LASH	198-203
<i>Sobirova Zarnigor Rahimovna</i> “DIALEKT” VA “DIALEKTIZM” TUSHUNCHASI: INGLIZ DIALEKTLARI VA ULARNING XUSUSIYATLARI	204-209
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Jurayev Sherzod Yuldashevich</i> DAVLAT BOSHQARUVI VA DAVLAT XIZMATINI RAQAMLASHTIRISHNING MOHIYATI VA UNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI HORIJIIY TAJRIBA MISOLIDA	210-213
<i>Ражабов Нариман Шарифбаевич</i> БИОЛОГИК РЕСУРСЛАРНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШДА ЭКОЛОГИК МЕЪЁРЛАШНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ МАСАЛАЛАРИ	214-219
<i>Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o‘g‘li</i> ATOM ENERGIYASIDAN FOYDALANISHNING EKOLOGIK-HUQUQIY MUAMMOLARI ...	220-229
<i>Когамова Асель Шукирбавна</i> ЭЛЕКТРОННОЕ ПРАВИТЕЛЬСТВО РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: ОПЫТ, ПРОБЛЕМЫ, РЕШЕНИЯ	230-235
<i>Qilichova Munira Azimjon qizi</i> ISLOM MOLIYASI TALABLARI ASOSIDA UY-JOYNI MOLIYALASHTIRISH SHARTNOMALARINING O‘ZIGA XOS JIHATLARI	236-247
<i>Панабергенова Жамиля</i> ОПРЕДЕЛЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА: ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ.....	248-254
<i>Qurbonov Doniyorbek Davlat o‘g‘li</i> KONSTITUTSIYA VA QONUNNING USTIVORLIGI – HUQUQIY DAVLATNING ASOSIY BELGISI	255-259
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	

<i>Axmedov Akmal Yusufovich, Sherqo'ziyeva Zarnigor</i> BO'LAJAK PSIXOLOGLARNING O'QUV FAOLIYATIDA KOMMUNIKATIV KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISH	260-264
<i>Ibragimova Xurshida Xusanbayevna</i> IJTIMOIY ADAPTATSIYA PSIXOLOGIK MUAMMO SIFATIDA	265-269
<i>To'lanova Mahliyo Murotali qizi</i> BO'LAJAK PEDAGOGLARDA KASBIY DEFORMARSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK PSIXOLOGIK USULLARI	270-274
<i>Qurbonova Nozima</i> OLIV TA'LIM MUASSASALARINING BO'LAJAK BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QITUVCHILARIDA TARG'IBOTCHILIK KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH	275-280
<i>Abdullayeva Bahriniso Baxtiyorovna</i> BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHILARINI SPORT MURABBIY ASOSIDA KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASH TEXNOLOGIYALARI	281-287
<i>Esanova Gulchehra</i> FUTBOLDA TAYYORGARLIK JARAYONINI BOSHQARISH VA TESTLAR YORDAMIDA JISMONIY SIFATLARNI BAHOLASH MASALALARI	288-292
<i>Qurbonmurodov Egamberdi</i> YOSH BASKETBOLCHILARNI KOMPLEKS TAYYORLASH	293-298
<i>Erkinova Lutfiya Qudratovna</i> LOYIHA METODI AN'ANAVIY USULLARGA TO'LDIRUVCHI SIFATIDA.....	299-303
<i>Sanoyev Gaybullo Abduraxmonovich</i> AJDODLAR MEROSINI O'RGANISH JARAYONIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING SAVODXONLIK KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI	304-310
<i>Ibadullaeva Zamira Kuanishovna</i> MUSIQA FANI DARSIDA PEDAGOGIK METOD VA TEXNOLOGIYALARNI TAKOMILLASHTIRISHDA O'QITUVCHINING KASBIY MAHORATI	311-315
<i>Babayev Anvar Axmedovich</i> FUTBOLCHILARNING STRATEGIK VA TAKTIK TAYYORGARLIGI: ENG YUQORI SAMARADORLIKKA INTILISH	316-320
<i>Давыдова Руфина Артуровна</i> РОЛЬ ГУМАННО-ЛИЧНОСТНОЙ ПЕДАГОГИКИ Ш.А.МОНАШВИЛИ В РАЗВИТИИ ЛИЧНОСТИ УЧАЩЕГОСЯ	321-327
<i>Омонов Даврон Алишерович</i> ВИДЫ УДАРОВ НОГАМИ В КИКБОКСИНГЕ	328-333
<i>Kayimova Nargiza</i> THE IMPORTANCE OF USING LITERATURE IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE	334-338
<i>Ismoilov Erkin Mengnimurotovich</i> O'SMIRLIK DAVRIDA INTELLEKTUAL VA EMOTSIONAL RIVOJLANISHNING XUSUSIYATLARI	339-343

Received: 05 June 2024
Accepted: 15 June 2024
Published: 25 June 2024

Article / Original Paper

EXPRESSION OF CONNOTATIVE MEANING IN THE SPEECH OF UZBEK WOMEN

Mirobidova Nilufar

Department of Uzbek Linguistics of UzMU, 1st year foundation doctoral student

Abstract. In recent years, there has been a change of scientific paradigms in world linguistics, and now the anthropocentric paradigm has come to the center of attention of linguists. At the end of the last century, pragmalinguistics developed as one of the directions of anthropocentric linguistics. Pragmalinguistics is a branch of modern linguistics that studies the possibilities of language units arising from a number of factors, such as situation, context, general knowledge of language speakers about the object of speech. Among such problems of linguistics in world linguistics, it is important to study women's speech, to reveal its pragmatic features, to study the peculiarities of the expression of connotative meaning in women's speech. These issues are discussed in this article based on examples of fiction.

Key words: Pragmalinguistics, gender linguistics, women's speech, connotation.

O'ZBEK AYOLLAR NUTQIDA KONNOTATIV MA'NONING IFODALANISHI

Mirobidova Nilufar Murodjon qizi

O'z MU O'zbek tilshunosligi kafedrasida 1-kurs tayanch doktoranti

Annotatsiya. Jahon tilshunosligida so'ngi yillarda ilmiy paradigmalar almashinuvi yuz berib, endi tilshunoslar diqqat markaziga antroposentrik paradigma chiqdi. O'tgan asr oxirlarida antroposentrik tilshunoslikning yo'nalishlaridan biri sifatida pragmalingvistika rivojlandi. Pragmalingvistika til birliklarining nuqt vaziyati, konteks, til egalarining nutq o'bekti haqidagi umumiy bilimlari kabi qator omillar bilan yuzaga chiqadigan imkoniyatlarini o'rganadigan zamonaviy tilshunoslik yo'nalishidir. Dunyo tilshunosligida tilshunoslikning bu kabi muammolari qatorida ayollar nutqini o'rganish, uning pragmatik xususiyatlarini ochib berish, ayollar nutqida konnotativ ma'noning ifodalanishidagi o'ziga xosliklarning o'rganish dolzarbdir. Ushbu maqolada shu masalalar badiiy adabiyot namunalari asosida yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Pragmalingvistika, gender lingvistikasi, ayollar nutqi, konnotatsiya.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI4Y2024N29>

Kirish. Tilshunoslik alohida, mustaqil fan sifatida XIX asrning birinchi choragida fanlar olamiga falsafa fanidan ajralib chiqqan holda kirib keldi. Ungacha boshqa fanlar kabi lingvistika ham falsafa fani tarkibida o'rganib borilgan. Oradan ma'lum davr o'tgandan so'ng shak-shubhasiz, tilshunoslik ham boshqa qator fanlar kabi o'z tadqiqotlar, tajribalar, izlanishlar, g'oyalar, kuzatishlar natijasisifatida o'zining alohida o'rganish obyektiga va tekshirish metodiga ega bo'ldi. Tilshunoslik ildizlari qadimgi hindlar, yunonlar, arablariga borib taqaladi. Jahon tilshunosligi fani ham shu kungi taraqqiy etgan holatiga yetib kelguncha uzoq tarixiy taraqqiyot davrini, bir qancha rivojlanish bosqichlarini o'tkazib bordi. Sohada turli maktablar, oqimlar, ta'limotlar paydo bo'ldi. Tilshunoslar tomonidan lisoniy hodisalar haqida aytilgan fikrlar

qarama-qarshiligiga, til hodisalari haqida yaratilgan juda ko'plab manbalarga ega bo'lindi. Shunday ekan, tilshunoslik fani ham jahon fanlari tizimida o'ziga xos doimiy mustahkam o'rin egalladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. XX asrda lingvistikaning tilni shunchaki aloqa quroli va tafakkur natijasi sifatida emas, millatning madaniy aksi sifatida tadqiq etadigan sohalari yuzaga kelmoqda. Bu qarashlarning paydo bo'lishiga V. Gumboldt, A.A. Potebnya va boshqa olimlarning ilmiy ishlarida tamal toshi qo'yilgan. Jumladan, V.Gumboldt "Millatim tilining chegaralari mening dunyoqarashim chegaralarini belgilaydi", - deb aytgan edi. [1; B.23.] Til nafaqat borliqni aks ettirish funksiyasini bajaradi, balki, inson yashayotgan atrof-muhitni uning ongida aks ettirib beradi. Shu sababli ham keyingi asrlarda G'arb falsafasi tildan foydalanish jarayoniga asoslanib kelinmoqda. Tilshunos olim A.M.Xaydegger tilni "mavjudlik uyi" deb atagan. [2; B.11.] Shu bois ham tilshunoslik har qanday ijtimoiy fanlar tizimida yetakchi xususiy mavqega ega. Shunday qarashlar majmui sifatida antroposentrik nazariya maydonga keladi. Antroposentrik nazariya – tadqiqot obyektining subyektida o'rganilishidir, yanada aniqroq aytadigan bo'lsak, til insonda ya'ni nutq egasida, inson esa til bilan birgalikda tahlilga tortiladi. I.A.Boduen de Kurtenening fikricha, "til faqat yakka shaxsning ongida, ruhida, qalbida bo'ladi, bu shaxs til jamoasini tashkil qiladi". [3; B.89.] Tilni antroposentrik paradigmadan turib o'rganish g'oyasi –hozirgi zamon tilshunosligining asosiy yo'nalishi hisoblanadi.

Muhokama. Yaqin vaqtlargacha lingvistlar faqat odamlarning psixik, ijtimoiy, millatga yoki jamiyatga xos bo'lgan ma'lum guruhlar o'rtasidagi farqlar bilan bog'liq bo'lgan tildagi farqlarni tadqiqi etib kelishgan. Ammo negadir, hech kim nutq va muloqotning jinnga qarab farqlanishiga e'tibor bermadi. So'nggi yillarda tilshunoslar erkak va ayol nutqining o'ziga xos xususiyatlariga e'tibor berishni boshladilar. Bu boradagi ilk ilmiy tadqiqotchilar sifatida E.A. Zemskaya, M.V. Kitaygorodskaya va N.N. Rozanovlarni e'tirof etishimiz mumkin.

O'zbek ayollari nutqi erkaklar nutqidan keskin farq qiladi. Unda konnotativ xususiyatlar, illokuliv aktning aks ettirilishi, ijobiy va salbiy baho munosabatlari, presuppozitsiya, tagma'no, kesatish, kinoya erkakalanikidan ancha kuchli. Har bir ayol o'z nutqida milliy xususiyatlarini, umumiy dunyoqarashi, madaniy holati, diniy bilimlarini aks ettirgan holda so'zlaydi. Shunga ko'ra o'qimishli ayollar, olima ayollar nutqi va uy Bekasi bo'lgan ayollar nutqi ham o'zaro farqlanadi. Ayollarimiz nutqidagi ibo-hayo boshqa millat, xalq vakillarida ajralib turadi. Ushbu parchada ham yuqoridagi sifatlar o'z aksini to'laligicha namoyon qilgan desak bo'ladi:

Enaxon kelinga qaradi. Kelin Enaxonning bu qarashidan "Qani gapiring nima deysiz?" deganini anglagan bo'lsa-da, qaynana oldida birinchi bo'lib gap ochishni ep ko'rmasdan jim qoldi. Shundan keyin Enaxon bir narsa demakka majbur edi.

- Mayli, siz o'zingiz bilasiz, oyi. Chaqirish kerakligiga "yo'q" demadingiz. Mehmon deganni non qoqiga chaqirib bo'lmaydi. Muni o'zingiz bilasiz.

Kelin shu yerga kelganda, bir og'izgina so'z bilan aralashib qo'ydi:

- Albatta, ayniqsa, shuncha joydan keladigan mehmonni. [4;B.42.]

Yuqoridagi parcha olingan badiiy asar XX asr 1-choragi ijod mahsullaridan biri hisoblanadi. Parchada o'zbek oilalaridagi qaynana kelin munosabatlarining bir ko'rinishi o'z aksini topgan. Milliy xususiyatlarimiz qahramon nutqiga ham ko'chmoqda. Ya'ni kelinning qaynana oldida qaynonadan oldin gapirmasligi, qaynanadan iymonish, fikrini ochiq va dadil

bayon etolmaslik kelin ayollarimiz nutqining o'ziga xos xususiyati sanaladi. Bunga "o'zbekcha" milliy sharm-hayo yo'l bermaydi. Yozuvchi qahramonlar nutqida bu xususiyatlarni ko'rsatib ketadi. Bu bilan u o'sha davr urf-odatlarini, kaloritini yorqin aks ettirgan.

Sharq ayollarining nutqi G'arb ayollari nutqidan ba'zi xususiyatlari bilan ajralib turadi. Kattalarga bo'lgan hurmat, shirin muomalalilik, andisha, hayo va hamiyatlilikning beqiyos darajasi ularning nutqining o'ziga xos xususiyatlari hisoblanadi. O'zbek ayollariga xos yana bir xususiyat shundan iboratki, ular qarshi jins vakillariga nisbatan bo'ysinuvchanlik xarakteriga egadirlar.

Ayollar nutqiga xos bo'lgan xususiyatlardan yana biri shundaki, ular juda diqqat bilan tinglaydi. Ayollar nutqi diqqat signallarini qo'llash bilan tavsiflanadi ya'ni ular ko'lab emotsiya ifodalovchi so'zlar ishtirok etadi. (masalan, "aha", "uh-huh", "ha"). Ular ayollar nutqida muhim funktsiya bajaradi: suhbatni jonlantiradi va rag'batlantiradi. Suhbatlashganda ayollar tabassum qiladilar va o'z nutqiy fikrlarini ko'z bilan ham ifodalay oladilar. Ayollar kamdan-kam duduqlanadilar. Bir suhbatga tushsa, to'xtatish uchun ancha vaqt ketadi. Yuqorida adabiyot namunalari asosida misollarni ko'rdik. Shunday misollardan yana biri Abdulhamid Cho'lponning "Kecha va kunduz" asarida ko'zga tashlanadi:

"Qizim Bahridan so'rayman, bir og'iz gapni eplab gapirolmaydi. Kecha-kechasi o'sha yerdaydi. Shaharga ham birga borib edi. Gap so'rasam, xuddi tili yo'q soqovday "i, i..." qiladi, xolos... yuragim "tars" eta yorilguday bo'ldi. Shundan keyin, bu yerga chopib keldim, aylanay." [4; B.125.].

Qahramon tilidan olingan ushbu jumlada, ayollar ma'lum psixologik holatlar ta'sirida duduqlanishlarini, fikrlarini ochiq ifoda etib bera olmasliklarini ko'rishimiz mumkin. Ko'p holatlarda ularga qo'rquv ta'sir qiladi va bu ularning nutqini o'z ko'rinishini beradi. Garchi parchada yolg'on ma'lumot berib, to'qima fikr aytilgan bo'lsa ham, u kitobxon tomonidan xuddi tabiiydek qabul qilinadi. Bundan tashqari ayollar nutqida undovlardan, undalmalardan foydalanish faol ko'rinish beradi.

Natijalar. Tishunoslikda konnotatsiya pragmatik hodisa sifatida baho munosabati obyekt sifatida o'rganila boshlandi. Konnotativ ma'no o'z ichiga bir qancha jihatlarni biriktirib oladi. Umuman olganda, so'zlovchining nutq jarayonidagi hissiy-emotsional, ekspressiv munosabati ba'zi so'zlar, birikmalar, jummalarda namoyon bo'ladi. Denotativ ma'no ustiga qo'shimcha konnotativ ma'no ham yuklanadi. Bunda so'zlovchi o'zining ijobiy yoki salbiy munosabatini nutq jarayonida ko'rsatib ketadi. Konnotatsiya ko'plab tilshunoslar tomonidan o'rganilgan.

M.Mamadaliyevaning fikricha, konnotatsiya pragmatik hodisa sifatida baho munosabati bilan uzviy bog'liq, unga so'z (va boshqa birlik)larning barcha ma'nolari asosida obyektivlik va subyektivliklarni bog'lovchi vosita sifatida munosabatda bo'lish lozim. [5; B.40-42.].

Tilshunos M. Qurbonova bolalar nutqining pragmatik xususiyatlarini o'rganar ekan, "Umuman, konnotatsiyaga umumiy tarzda til birliklariga hamroh bo'lib keluvchi ekspressiv-emotsional ma'nolar, ma'no ottenkalari sifatida qaralishi, bizningcha ham, uning birlamchi mohiyatini to'g'ri belgilashga xizmat qiladi" deb ta'kidlaydi. [6; B.120.] Olima doktorlik dissertatsiyasida konnotatsiya turli til sathlariga daxldor bo'lishini aytib o'tadi. Fonetik, leksik, morfologik, sintaktik sathlarda uchraydigan konnotatsiyalarni ko'rib chiqqan.

Ayollar nutqida konnotatsiyani o'rganar ekanmiz, fonetik, leksik, morfologik usullarda yuzaga kelgan konnotatsiyalarni uchratishimiz mumkin. Badiiy adabiyot namunalarinin

ko'zdan kechirar eknmiz, konnotatsiyaga ega, qo'shimcha ekspressiv ma'nolar ifodalashga xizmat qiladigan bir qator leksik, morfologik, sintaktik birliklarga duch kelamiz.

Masalan, O'tkir Hoshimov "qora amma" tilidan aytgan: "- Hoy, qayoqqa? – Ammam meni qo'yib, dadam tomon talpindi. Choy-poy ichmaysanmi?"[7; B.20.] jumlasida takroriy so'z orqali konnotatsiya hosil qilingan. Adresat nutqidagi havotir, g'amxo'rlik, kuyinish leksik takror orqali bir so'z zimmasiga yuklanmoqda.

Yuqorida konnotatsiya subyektning obyekt haqidagi emotsional-ekspressiv munosabatini ifodalashini ta'kidlab o'tgan edik. Bu baho munosabati nafaqat ijobiy, balki salbiy munosabat ottenkasiga ega bo'lishi mumkinligini ham kuzatishimiz mumkin. " – Juvongina o'lgur, noinsof! Bolaning uvoli tutgur, iymonsiz! [7, 36]

Ushbu parchada so'zlovchi salbiy semaga ega "juvon" so'ziga -gina lug'aviy shakl yasovchisini qo'shish orqali konnotatsiya hosil qilgan. O'zbek tilida erkalash ma'nosini hosil qiluvchi affikslar sifatida -jon, -xon, -oy, -boy, -loq (-aloq), -gina, (-kina, -qina), -toy kabilar ajratiladi. Bular ichida -jon, -gina, (-kina, -qina) affikslari ayollar nutqida nisbatan faol qo'llanib, nutqiy konnotatsiyani hosil qiladi. O'zbek tilida egalik affikslarining faxrlanish, hurmat, tanqid, kesatq ma'nolarini ham hosil qilishi ilmiy asoslangan.[8; B.75.] " – Voy, Moshing o'lsin! – "Qora ammam" tandirga sho'ng'irkan, savat burchagida turgan jajji kulchaga imo qildi – avval, o'zing ye". Ushbu parchada egalik affiksi tegishlilik ma'nosini ifoda etmagan. Bunda obyektning subyektga bo'lgan tanqidiy munosabatini aks ettiradi va bu, o'z navbatida konnotatsiyani yuzaga chiqargan.

Xulosa. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ayollar nutqida konnotatsiya faol uchraydigan pragmatik hodisa hisoblanadi. U tilning barcha yaruslarida ko'zga tashlanadi. Fonetik hodisalar, bo'g'inlarning takrori, buzib talaffuz qilish, unlini cho'zish, undoshni ayrilib talaffuz qilishda ham konnotatsiya yuzaga chiqadi. Bunsan tashqari o'xshatishlar, metonimiya, sinekdoxa kabi ma'no ko'chishlari, leksik bo'yoqdor so'zlar ham ushbu ma'no yuzaga chiqishida yetakchi hisoblanadi. Emotsional-ekspressiv boyoqdor so'zlar nutning ta'sirchanligini oshirishga xizmat qiladi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. В.Гумбольдт. Избранные труды по языкознанию : сборник работ. Прогресс.1984.
2. Хайдеггер М. Бытие и время. — М.: Ad Marginem, 1997.
3. И.Б.Куртенэ. Введение в языковедение. Едиториал УРСС. 2004.
4. Cho'lron Abdulhamid. Kecha va Kunduz.Toshkent.Adabiyot uchqunlari. 2021.
5. Мамадалиева М. Номловчи бирликларнинг ички маънолари // Ўзбек тили ва адабиёти. – Тошкент, 2000. – № 6. – Б. 40-42. '
6. Qurbonova M. O'zbek bolalar nutqining pragmatik xususiyatlari. Doktorlik diss.- Toshkent, 2018.
7. Абдуллаев А. Ўзбек тилида экспрессивликнинг ифодаланиши. – Тошкент: Фан, 1983.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/4(4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).